

EX LIBRIS
Dr J. Pawkiewicz.

PRACE TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK W WILNIE.
Wydział nauk matematycznych i przyrodniczych. Tom XI.
TRAVAUX DE LA SOCIÉTÉ DES SCIENCES ET DES LETTRES DE WILNO.
Classe des Sciences mathématiques et naturelles. Tome XI.

Prace Zakładu Zoologicznego
Uniwersytetu St. Batorego w Wilnie.

Travaux de l'Institut de Zoologie
de l'Université de Wilno.

Nr. 38.

MARJA RACIEŃKA.

Nowe oraz rzadsze gatunki chróścików Wileńszczyzny.
Neue und seltener Trichopterenarten der Umgegend
von Wilno.

(Zusammenfassung p. 6).

WILNO
1937

Wydane częściowo z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej.
Zakłady Graficzne „ZNICZ”, Wilno.

P. 1209.

K. OZ.

INSTYTUT ZOOLOGICZNY
Polskiej Akademii Nauk
BIBLIOTEKA

1970

Z WYDAWNIEM DOŁĄŻAJĄCYM
OD AUTORAEX LIBRIS
Dr J. Borkiewicz

MARJA BAGEĆKA

Nowe oraz rzadsze gatunki chrzączek Wileńszczyzny.

Neue und seltenere Trichopterenarten der Umgegend
von Wilno.

Kolekcja opisana przez autora w Prace entomologiczne w roku 1933 (1934)

Pierwsza moja o chrzączkach Wileńszczyzny, wydana w r. 1931, obejmowała materiały zebrane do roku 1930 włącznie. W ciągu pięciu lat od jej ogłoszenia, t. j. do roku 1936 autor miał być w dalszym ciągu uzupełniany.

Nowo zebrane materiały dostarczyły miro nowych danych zwłaszcza interesujące formy, znalazłam w materiałach, zebranych przez g. Dr. Houwatta z Międzywiesia — wśród nich gatunki nowe dla Wileńszczyzny *Limnephilus fuscicornis* Zett. Do ciekawych wyników dochodziłam też, podając rewizji całość zbiorów z rodziny *Hydropsilidae* Step. wśród których znalazłam 8 nowych gatunków.

W rezultacie w obecnym stanie badań liczbę chrzączek, poznanych na Wileńszczyźnie, zwiększyłoby się o 7 nowych gatunków, wliczając ogółem 133 gatunki.

1. WYNIKI REWIZJI RODZINY HYDROPSILIDAE.

Rodzina *Hydropsilidae* Steph. obejmuje najliczniejszą grupę z podrzędu chrzączek (*Trichoptera*). Z tego względu powodem szczególnej uwagi w opracowaniu monograficznym tej grupy wiele napotykało trudności, przedstawiając z nich jeszcze i dziś, przy zastosowaniu współczesnych przewidywań systematycznych, pole do nowych badań. Wskazywana to przez Mayr'a E. Mayr'a 1956, który np. wśród osobników, uchodzących dawniej za *Hydropsila spuria* Curt. wyodrębnił kilka nowych gatunków, różniących się między innymi szeregiem kopularyjnych zębów, ale i okazywaniem specyficznego wzoru, nakładającego się z tym głowy.

MARJA RACIĘCKA.

Nowe oraz rzadsze gatunki chróścików Wileńszczyzny.

Neue und seltener Trichopterenarten der Umgegend von Wilno.

(Komunikat zgłoszony przez czł. J. Prüffera na posiedzeniu w dniu 14.XII 1936 r.)

Praca moja o chróścikach Wileńszczyzny, wydana w r. 1931, obejmowała materiały zebrane do roku 1930 włącznie. W ciągu pięciu lat od jej ogłoszenia, t. j. do roku 1936 zbiór mój był w dalszym ciągu uzupełniany.

Nowozebrane materiały dostarczyły nieco nowych danych: zwłaszcza interesujące formy znalazłam w materiałach, zebranych przez p. Br. Houwalta z Medyny — wśród nich gatunek nowy dla Wileńszczyzny *Limnophilus fuscineris* Zett. Do ciekawych wyników doszłam też, poddając rewizji całość zbiorów z rodziny *Hydroptilidae* Steph., wśród których znalazłam 6 nowych gatunków.

W rezultacie w obecnym stanie badań liczba chróścików, poznanych na Wileńszczyźnie, zwiększyłaby się o 7 nowych gatunków, wynosząc ogółem 133 gatunki.

I. WYNIKI REWIZJI RODZINY HYDROPTILIDAE.

Rodzina *Hydroptilidae* Steph. obejmuje najmniejsze formy zśród chróścików (*Trichoptera*). Z tego zapewne powodu szczegółowe opracowanie morfologiczne tej grupy wiele napotykało trudności, przedstawiając wciąż jeszcze i dziś, przy zastosowaniu ulepszonych przyrządów optycznych, pole do nowych badań. Wskazuje na to praca Martin'a E. Mosely'ego, który np. wśród osobników, uchodzących dawniej za *Hydroptila sparsa* Curt, wyodrębnił kilka nowych gatunków, różniących się nie tylko budową narządów kopulacyjnych samca, ale i ukształtowaniem specyficznymi rąnów, umieszczonych z tyłu głowy.

Prace Martin'a E. Mosely'ego pobudziły mnie do zajęcia się rodziną *Hydroptilidae* oraz do skontrolowania materiału, zebranego na Wileńszczyźnie. W rezultacie tych badań mogę dodać do 12 gatunków tej rodziny, podanych uprzednio, sześć dotąd nie notowanych: z tych 5 nowych dla fauny Polski i jeden nowy dla nauki.

Nowe gatunki z pośród rodz. *Hydroptilidae*.

1. *Allotrichia pallicornis* Eat.—w Trokach złowiony 1♂ 8.VI 30 oraz w Białej Wace 19.VI 31 — 2♂♂ i 22.VI 31 — 1♂.
2. *Allotrichia vilnensis* Racięcka. (Annal. Mus. Zool. Polon. T. XI. N. 29—Warszawa 1937). 1♂ przywieziony z Santoki przez Prof. Dr. J. Prüffera 22.VI 30 oraz szereg okazów, złowionych przeze mnie w Białej Wace: 4♂♂ — 26.VI 30, 15♂♂ — 39 ♀♀ — 19.VI 31, 15♂♂ i 10 ♀♀ — 26.VI 31 oraz 9♂♂ i 6♀♀ — 30.VI 31.
3. *Hydroptila cornuta* Mos.—łowiona między 1.VI i 18.VI w latach 1924, 25, 30 i 32 w Bieniakoniach nad rz. Solczą: ogółem 109♂♂ (♀♀ nie sposób odróżnić od *H. sparsa* Curt.).
4. *Hydroptila simulans* Mos.—w Bieniakoniach między 1.VI i 29.VI w r. 1930 i 1931 — razem 10♂♂ i 18♀♀ oraz w Białej Wace 26.VI 30 — 1♂ i 2♀♀.
5. *Hydroptila lotensis* Mos.—przylatywała w Wilnie na światło do Zakładu Zoologii między 8.VI 30 i 29.VI 30 — razem 40♂♂; 1♂ z Antokola 27.VII 25.
6. *Hydroptila occulta* Eat. — 1♂ z Bieniakoń 5.VI 32.

Wymienione gatunki posyłane były celem sprawdzenia oznaczeń do Dr. Martin'a E. Mosely'ego (London — British Museum), któremu za łaskawą pomoc na tem miejscu serdecznie dziękuję.

Cztery pierwsze z pośród wymienionych gatunków są bardzo podobne do *H. sparsa* Curt., różniąc się od tej ostatniej małymi odchyleniami w budowie t. zw. płytki dorsalnej, dolnych wyrostków analnych (*pedes genitales*) oraz organów wonnych (*scent organs* Mosely'ego), umieszczonych na głowie.

Pośród okazów *H. sparsa*, łowionej masowo w Bieniakoniach w 1930 r., spotkałam kilkanaście samców o tak zmienionej płytce dorsalnej, że długo miałam wątpliwości co do ich przynależności systematycznej (fig. 1, 2). Wreszcie jednak drobiazgowo analiza morfologiczna wykazała, że jest to płytka *H. sparsa*, zmieniona nie do poznania dzięki wzdłużnemu zgięciu w linii środkowej ku stronie brzusznej oraz poprzecznemu wciśnięciu wgłęb od strony dorsalnej

(fig. 1—e, 2—e) w miejscu, oznaczonem krzyżykiem na fig. 3, co daje obraz przedstawiony na fig. 1 i 2*). Punkt środkowy brzegu tylnego (a) płytki dorsalnej ulega wskutek tego przesunięciu w kierunku wcisku, co w połączeniu ze zbliżeniem ku sobie brzegów bocznych (b) daje w perspektywie obraz mniej lub więcej głębokiego ostrokątnego wycięcia. Dwie listewki chitynowe (c), biegnące skośnie od bocznych końców tylnego brzegu (w płycie normalnej) ku linii środkowej, ulegają załamaniu (d), które (widok en face) wychodzi poza linię zbliżo-

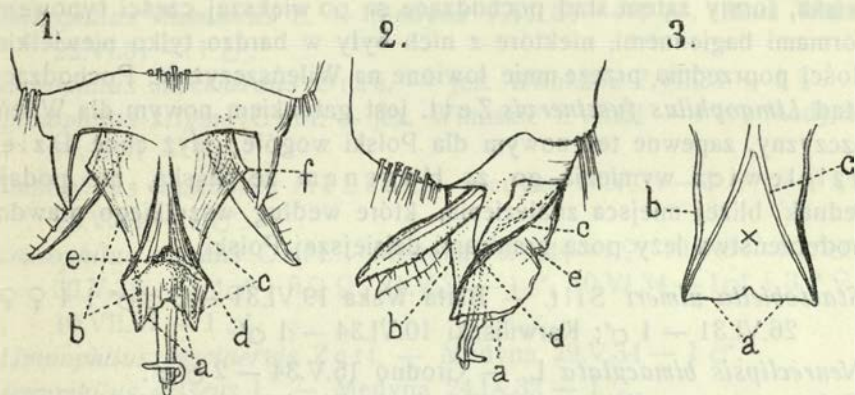

Fig. 1. Zniekształcona płytka dorsalna *H. sparsa* Curt.— od strony grzbietowej.
Eine verunstaltete Dorsalplatte von *H. sparsa* Curt.— Dorsalansicht.
Fig. 2. Zniekształcona płytka dorsalna *H. sparsa* Curt.— z profilu.
Eine verunstaltete Dorsalplatte von *H. sparsa* Curt.— Lateralansicht.
Fig. 3. Normalna płytka dorsalna *H. sparsa* Curt.— od strony grzbietowej.
Eine normale Dorsalplatte von *H. sparsa* Curt.— Dorsalansicht.

a — brzeg tylny — Hinterrand, b — brzeg boczny — Lateralrand, c — listewki chitynowe — Chitinleisten, d — załamanie listewek — Einbiegung der Chitinleisten, e — zagłębienie w płycie — Vertiefung der Platte, f — załamanie brzegu bocznego — Einbiegung des Lateralrandes, x — miejsce zagłębienia — Vertiefungsstelle.

nych do siebie w kierunku wentralnym brzegów bocznych (b); te ostatnie zbliżają się ku sobie nie na całej długości, lecz dopiero poczynając od punktu, położonego blisko podstawy, w którym wskutek tego powstaje drugie trójkątne załamanie (f). Całość tak bardzo odbiega od obrazu, jaki daje normalna płytka dorsalna *H. sparsa*, że łatwo może w błąd wprowadzić oznaczającego. Umieszczona w roztworze KOH, płytka rozprostowuje się zupełnie.

Podobne zjawisko można obserwować u *H. cornuta* Mos.

*) Dla porównania na fig. 3 podaję normalnie ukształtowaną płytkę *H. sparsa*.

II. NOWY DLA POLSKI GATUNEK Z RODZINY LIMNOPHILIDAE ORAZ NOWE STANOWISKA NIEKTÓRYCH RZADSZYCH CHRÓŚCIKÓW.

Wraz z notatką niniejszą pragnę podać uzupełnienie, dotyczące fauny chróścików Wileńszczyzny, a obejmujące okres zbierania od 1930 do 1936 r. Należy tutaj mianowicie zanotować kilka nowych stanowisk dla gatunków, już uprzednio podanych. Dotyczy to szczególnie okolic Medyny, położonych ok. 36 km na północ od Wilna na granicy litewskiej. Stanowisko to obfituje w lasy, łąki podmokłe i torfowiska, formy zatem stąd pochodzące są po większej części typowymi formami bagiennymi; niektóre z nich były w bardzo tylko niewielkiej ilości poprzednio przeze mnie łowione na Wileńszczyźnie. Pochodzący stąd *Limnophilus fuscineris* Zett. jest gatunkiem nowym dla Wileńszczyzny, zapewne też nowym dla Polski wogóle, gdyż choć Dzieńdzielewicz wymienia go za Hagenem ze Śląska, nie podaje jednak bliżej miejsca znalezienia, które według wszelkiego prawdopodobieństwa leży poza granicami dzisiejszej Polski.

Stactobiella ulmeri Silt. — Biała Waka 19.VI.31 — 3 ♂♂ i 4 ♀♀, 26.VI.31 — 1 ♂; Karwiliszki 10.VI.34 — 1 ♂.

Neureclipsis bimaculata L. — Grodno 15.V.34 — 2 ♂♂.

Polycentropus multiguttatus Curt. — Bieniakonie 29.VI.31 — 1 ♀.

Holocentropus insignis Mart. — Medyna 30.V.34 — 1 ♂.

Cyrnus crenaticornis Kol. — Wilno na światło 29.V.31 — 1 ♂.

Tinodes waeneri L. — jez. Wilniskie 7.VII.31 — 1 ♂ i 2 ♀♀.

Lype phaeopa Steph. — Biała Waka 30.VI.31 — 1 ♂.

Neuronina ruficrus Scop. — Medyna 6.V.34 — 3 ♂♂ i 1 ♀, 30.V.35 — 4 ♂♂, 31.V.33 — 1 ♂, 10.VI.34 — 1 ♂ i 1 ♀.

Neuronina reticulata L. — Medyna 6.V.34 — 3 ♂♂ i 1 ♀, 10.VI.33 — 1 ♂,

Neuronina clathrata Kol. — Medyna 11.V.34 — 1 ♂, 28.V.33 — 1 ♂, 30.V.34 — 4 ♂♂ i 2 ♀♀, 31.V.33 — 1 ♂.

Phryganea varia Fabr. — Medyna 10.VIII.32 — 1 ♀.

Phryganea minor Curt. — Medyna 7.VII.31 — 1 ♀, Biała Waka 19.VI — 1 ♀ i 30.VI.31 — 1 ♀, Bieniakonie 29.VI.31 — 1 ♀.

Agrypnia picta Kol. — Medyna 19.V.34 — 1 ♂ i 2 ♀♀, 30.V.34 — 1 ♂ i 1 ♀, 5.VI.32 — 1 ♀, 10.VI.34 — 1 ♂ i 1 ♀; Wilno na światło 19.VI.34 — 1 ♂.

Molannodes zelleri McLach. — Troki 20.VIII.33 — 1 ♂.

Leptocerus aterrimus Steph. — jez. Wilniskie 7.VII.33 — 4 ♂♂.

Leptocerus cinereus Curt. — jez. Wilniskie 7.VII.33 — 2 ♂♂; Biała Waka 26.VI.31 — 3 ♂♂ i 1 ♀; Podworyszki 30.VI.31 — 6 ♂♂ i 1 ♀.

- Mystacides nigra* L. — jez. Wilniskie 7.VII.31 — 1 ♂ i 1 ♀.
Oecetis ochracea Curt. — Biała Waka 19.VI.31 — 1 ♂, Wilno na światło 30.VI.31 — 1 ♀.
Oecetis lacustris Pict. — jez. Wilniskie 7.VII.31 — 1 ♂ i 2 ♀ ♀.
Oecetis notata Ramb. — Biała Waka 22.VI.31 — 1 ♂ i 1 ♀, 26.VI.31 — 1 ♂ i 2 ♀ ♀, 30.VI.31 — 2 ♂♂ i 2 ♀ ♀.
Setodes interrupta Fabr. — Biała Waka 26.VI.31 — 1 ♂ i 1 ♀.
Glyptotaelius punctatolineatus Retz. — Medyna 5.VII.34 — 1 ♂.
Limnophilus rhombicus L. — Medyna 7.VII.31 — 1 ♂, Biała Waka 22.VI.31 — 1 ♂.
Limnophilus subcentralis Brau. — jez. Wilniskie 7.VII.31 — 1 ♀.
Limnophilus stigma Curt. — jez. Wilniskie 7.VII.31 — 1 ♂, Medyna 7.VII.31 — 1 ♀.
Limnophilus xanthodes McLach. — Medyna 16.V.34 — 1 ♂ i 2 ♀ ♀, 29.V.34 — 1 ♂.
Limnophilus elegans Curt. — Medyna 16.V.34 — 1 ♀, 19.V.34 — 2 ♂♂, 30.V.34 — 7 ♂♂ i 5 ♀ ♀, 31.V.33 — 1 ♂, 10.VI.34 — 1 ♂ i 3 ♀ ♀, 10.VII.31 — 1 ♂.
**Limnophilus fuscineris* Zett. — Medyna 29.V.34 — 1 ♂.
Limnophilus griseus L. — Medyna 24.IX.32 — 1 ♀.
Limnophilus bipunctatus Curt. — jez. Wilniskie 19.IX.34 — 1 ♂.
Limnophilus extricatus McLach. — Medyna 19.V.34 — 1 ♂, 29.V.34 — 3 ♀ ♀, 6.VII.34 — 1 ♂.
Limnophilus dispar McLach. — Medyna 6.V.34 — 3 ♀ ♀, 7.V.34 — 3 ♂♂ i 4 ♀ ♀.
Limnophilus fuscicornis Ramb. — Medyna 8.VII.31 — 1 ♀.
Anobolia sororcula McLach. — jez. Wilniskie — 1 ♂.
Stenophylax alpestris Kol. — Medyna 12.V.34 — 1 ♂, 30.V.34 — 9 ♂♂ i 4 ♀ ♀, 5.VI.32 — 1 ♂, 10.VI.34 — 1 ♀.
Stenophylax rotundipennis Brau. — Wilno na światło 28.VIII.31 — 1 ♂.
Halesus tessellatus Ramb. — Wilno na światło 22.IX.36 — 1 ♂ i 1 ♀, 28.IX.32 — 1 ♀, 4.X.32 — 1 ♀; Mołodeczno 21.IX.36 — 1 ♂.
Chaetopteryx villosa Fabr. — Nowosiółki koło Wilna — larwy łowione masowo w drugiej połowie września 1936 r. w małym bystrym strumyku; wyląg w Zakł. Zoologii od 23.IX.
Lepidostoma hirtum Fabr. — Biała Waka 29.V.31 — 1 ♀, 19.VI.31 — 1 ♀, Wilno na światło 22.VI.31 — 1 ♀, 26.VI.31 — 1 ♀.

LITERATURA.

1. Martynow A. W. — Ruczejniki (Trichopt. Annulipalpia). Leningrad. 1934.
2. Mosely M. E. — A new *Hydroptila*. Transact. of the Entomol. Soc. of London. 1920.
3. Mosely M. E. — Two new British species of *Hydroptila*. Trans. of the Entom. Soc. of London. 1922.
4. Mosely M. E. — Scent organs in the Genus *Hydroptila*. Trans. of the Entom. Soc. of London. 1924.
5. Racięcka M. — Chróściki pół.-wsch. Polski ze szczególn. uwzględn. obszaru wil.-trockiego. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie. Wydz. nauk mat. i przyrodn. T. VI. 1931.

Z Zakładu Zoologii U. S. B. w Wilnie.

Zusammenfassung.

Die Verfasserin gibt weitere Resultate ihrer Forschungen über die Trichopterenfauna des nordöstlichen Polen an.

Vom Jahre 1930 bis 1936 ist die Zahl der Trichopterenarten um 7 neue Formen vermehrt worden.

Als neuer Standort ist die Umgebung von Medyna zu erwähnen ca. 36 km nördlich von Wilno an der litauischen Grenze gelegen. Diese Gegend ist durch Moorformen charakteristisch: von da stammt *Limnophilus fuscinervis* Zett.— neue Art für Polen.

Es wurden auch andere neue Fundorte für seltenere Formen angewiesen.

Eine Revision der Familie *Hydroptilidae* Steph. hat zur Absonderung noch 6 neuer Arten geführt. Eine von ihnen, *Allotrichia vilnensis* Racięcka ist für die Wissenschaft neu (Annales Musei Zoolog. Polonici. T. IX № 29 — Warszawa 1937).

Textfiguren stellen eine besondere Verunstaltung der Dorsalplatte von *Hydroptila sparsa* Curt. dar.

Herrn Doktor Martin E. Mosely (London—British Museum), der die Bestimmungen der *Hydroptilidae* gütigst verifiziert hat, drückt die Verfasserin ihren herzlichsten Dank aus.

Aus dem Zoologischen Institute der Universität in Wilno.

